

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 51 (1410) 19 СНЕЖНЯ 2018 г.

З Калядамі, шаноўныя беларусы!

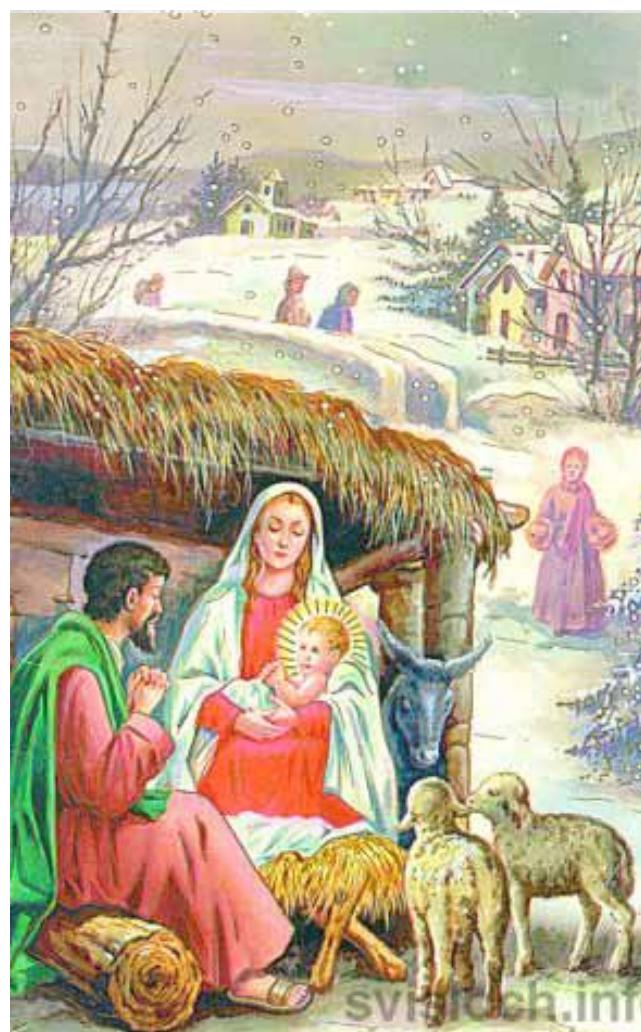
Ціхая ноч

Ціхаяnoch, святаяnoch!
Спіць усё, сніць даўно.
Толькі Маці Святая ўсцяж
Ціха ў яслях люляе Дзіця:
«Спі, Сыночак малы,
Спі, Сыночак малы!»

Ціхаяnoch, святаяnoch!
Бог прыйшоў да людзей.
Хор анёліў спявает з нябес:
«Нарадзіўся
вам Збаўца-Хрыстос,
Ён збаўленне прынёс.
Ён збаўленне прынёс!»

Ціхаяnoch, святаяnoch!
Божы Сын, шчасці нам;
І ў сэрцах любоў запалі,
Супакоем наш край адады.
Поўню радасці дай.
Поўню радасці дай!

*Музика - Франц Грубэр.
Словы - Ёзэф Мор.
Пераклад Наталіі
Арсеневай.*

Да 30-годдзя ТБМ

У наступным 2019
годзе спаўненца 30 год ад
моманту заснавання Таварыства
беларускай мовы
імя Францішка Скарыны.

Да паважнай даты
Таварыства выпусціла се-
рэю календараў рознага
фармату на 2019 год.

На ўсіх календарах -
сімваліка ТБМ і партрэты
усіх чатырох старшынь: Ніла
Гілевіча, Генадзя Бураўкіна,
Алега Трусава і Алены Ані-
сім. Календары можна знай-
сці ў сядзібе ТБМ.

Наші кар.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

ФЕСТЫВАЛЬ БЕЛАРУСКАГА СЛОВА НА ФІЛАЛАГЧНЫМ ФАКУЛЬТЭЦЕ ВДУ ІМЯ П. МАШЭРАВА

З 3-га па 7-е снежня на
філагічным факультэце Ві-
цебскага дзяржаўнага ўнівер-
сітэта імя П. Машэрава праходзі-
ць у чарговы раз Фестываль
беларускага слова. Стала ўжо
добрая традыцыя ў першыя
снежанскія дні ладзіць на пра-
цягу ўсяго працоўнага тыдня
розныя імпрэзы, акцыі, сустре-
чы, накіраваныя на папуляры-
зацію нашай роднай мовы, бела-
рускай культуры ўвогуле. Самы
актыўны ўздел ва ўсіх ме-

рапрэемствах бяруць сябры
ТБМ, у tym ліку і кіраўнікі
Віцебскай абласной арганіза-
цыі таварыства.

Сёлета фэст адкрыўся
у панядзелак, 3 снежня, спек-
таклем-каларажам па матывах
камедыі У. Бутрамеева "Новыя
прыгоды Несцеркі", дзе ў га-
лоўнай ролі выступіла актыўі-
стка ТБМ Крысціна Дайлідзё-
нак. У гэты ж дзень усе ахво-
тныя маглі наведаць выставу
дэкаратыўных вырабаў студэн-
таў і выкладчыкаў факультэта
"Свет нашых захапленняў".

У аўторак студэнты
ўзельнічалі ў інтэлектуальнай
гульні "Збяры Беларусь у дум-
ках і сэрцы", а потым адбылася
сустрэча з пераможцай Рэс-

публіканскага конкурсу пра-
фесійнага майстэрства "На-
стаўнік года - 2017" Святланай
Румянцавай - колішнія вы-
пускніцы факультэта бела-
рускай філагогіі. Спадарыня
Святланы дала таксама майстар-
клас пад красамоўнай назвай
"Ад законаў прыгажосці - да
законаў стварэння тэксту".

У серады, 5 снежня,
прайшла Рэгіянальная (з між-
народным узделам) навукова-
практычна канферэнцыя "На-
вукова-метадычна думка на
Беларусі", прысвечаная 100-
годдзю "Беларускай граматыкі
для школ" Браніслава Тараш-
кевіча.

Чацвер, 6 снежня, за-
помніўся цудоўнай акцыяй "З
гітарай па-беларуску", дзе студэнты
розных факультэтаў, а
таксама прафе-
сійныя артысты
выконвалі песні
пад гітару. Спе-
цыяльна запро-
шаным гостям
быў выкладчык
па класе гітары
Віцебскай музы-

чай школы № 4 Міхail Рубін
- лаўрэат "Бардаўскай восені"-
2016. Ён жа аўтар пяці збор-
нікаў вершаў, апошні з якіх бела-
рускамоўны, увайшоў у
шорт-ліст сёлетній прэміі імя
Наталлі Арсеневай.

7 снежня, у пятніцу,
свята роднага слова зборы-
лася шыкоўным акордам пад
сімвалічнай назвай "Мая зям-
ля, мая Радзіма названа светла-
ла - Беларусь!"

Такім чынам, на праця-
гу пяці дзён на філагічным
факультэце напоўніцу гучала
беларуская мова, песці слых
беларускія песні, а студэнты,
у tym ліку і грамадзяне Турк-
меністана, у нацыянальных бела-
рускіх строях выклікалі ня-
зменнае захапленне ў шматлікіх
гасцей фестывалю, сярод якіх
были і кіраўнікі абласной арга-
нізацыі таварыства, сябры абласной
рады ТБМ. А напера-
дзе нас чакае Дзень роднай
мовы, які па традыцыі на філ-
факу ВДУ таксама праходзіць
яскрава і запамінальна!

*Юрась Бабіч,
старшыня Віцебскай
абласной арганізацыі
ТБМ.*

50 гадоў таму назад

Год 1968. Ліст з філфака БДУ

50 гадоў таму на філагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылася адметная падзея, пра якую ў агульных рысах веде кожны, хто цікавіца літаратурай і тагачасным культурным жыццём. У кастрычніку 1968 года з ініцыятывы Алеся Разанава, Віктара Яраца і Лявона Барташа некалькі сутняў студэнтаў БДУ падпісалі ліст з пажаданнем, каб на беларускім аддзяленні гуманітарных дысцыплін выкладаліся на роднай мове. Тоё, што для сучасных студэнтаў падацца натураным, у 1960-я гады было вялікай марай, і для партыйнага кіруніцтва гэтая мара выглядала абсалютна неадпаведнай надзённым задачам.

Тым больш, што падзея разгорталіся неўзабаве пасля "Пражскай вясны", увядзення войскаў у Чэхаславацкую Сацыялістычную рэспубліку і задушэння там мірных дэмакратычных пераўтварэнняў.

Але для большасці студэнтаў, якія падпісалі ліст, пашырэнне беларускай мовы ва ўніверсітэце падавалася цалкам нармальнай перспектывай. Безумоўна, ідэя напісаць ліст з'явілася ў асяроддзі людзей творчых, шчырых і зацікавленых.

- *Nаш курс прафесар Міхась Ларчанка аднойчы жартам называў хатай-чытальнай, - успамінае пастка, літаратуразнаўца Алена Руцкая. - У аўдыторыю заўсёды прыносялі газеты і часопісы, новыя зборнікі вершаў і прозы, абменьваліся імі, амбяркоўвалі. Апекаваліся намі многія выкладчыкі, асабліва пісьменнікі-выкладчыкі. Непрынужнатае пакаленне шасцідзесятнікаў уражвала і захапляла. А пасля натхнёных аповедаў Уладзіміра Караткевіча (Алег Лойка запрашадзіў яго на сустэрн з "узлётамі") "гістматы", "дыяматы", лекцыі па гісторыі Беларусі, ды янич на рускай мове, зусім не ўспрымаліся. Пра гэта загаварылі, бо*

хацелася, каб адчувацца дамінаванне беларускай мовы. Пра ідэю напісання лісту я даведалася, як помніцца, ад Жэні Янішчыц, ішла да яе на нейкі падручнік, расказала, што наші выкладчыкі замежнай літаратуры на практичных сказаў, што згодны, каб больш дысцыплін выкладалася па-беларуску, і можа чытаць свой курс на беларускай мове. Да самага інтэрната вымяркоўвалі прагнозы - атрымаеца што ці не. Амаль ніхто не бачыў у тых пажаданнях крамолы".

План з лістом не быў рэалізаваны: імкненне падтрымачы мову афіцыйна асуздзілі, Алеся Разанаву і Віктара Яраца быў адлічаны і пазней прапагандыстамі засяргнулі вучобу ў іншых навучальных установах. У агульных рысах "гісторыя з лістом" добра вядомая, але ўдакладненне асобных дэталей дазваляе зрабіць яе яшчэ цікавейшай і выявіць акаличнасці, якія дапамагаюць больш выразна усведоміць супяречнасці эпохі...

Гісторыя з лістом найперш скіроўвае нашу ўвагу на сам артэфакт. Алеся Разанаву пераконваў следчы, што спаліў ліст, але фота дакумента лёгка заходзіцца ў байнэце. Што адбылося насамрэч? Калі студэнты адчулі небяспеку, малады паэт зімітаваў знішчэнне ліста і спаліў некалькі аркушаў паперы. "Адказныя таварышы", якія хацелі атрымаць звесткі пра ўсіх, хто падпісаўся, не задаволілі сваю цікаўнасць. Ліст быў надзейна схаваны, пазней захоўваўся ў сябrou, а ў пачатку 1990-х гг. стаў экспанатам Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі і культуры (цяпер Нацыянальны гісторычны музей).

Каму быў адрасаваны ліст - і адпаведна смелая просьба-пажаданне мець больш прадметаў на беларускай мове? Насамрэч адрасат не быў

пазначаны, але студэнты плаўнавалі накіраваць яго "на самы верх" - першаму сакратару ЦК КПБ Пятру Машэраву.

- *Мы падпісвалі ліст, бо сапраўду чакалі зменаў, - распавядае Віктар Ярац. - Студэнты ехалі ў беларускую стаціцу з вёсак ды мястэчкаў і спадзяваліся на глыток беларус-*

стыхных настрояў". Тым часам, многія студэнты, выкладчыкі, пісьменнікі падтрымлівалі ініцыятыву "трэцяга беларускага курса" - прычым дастаткова настойліва. Найперш гэта Ніл Гілевіч, Максім Танк, Уладзімір Караткевіч, Янка Брыль, Уладзімір Калеснік... Удзельнікі тых падзеяў могуць

1968 года не змаглі змяніць сітуацыю ў краіне, але змаглі паказаць, што можна не баяцца быць сабой і сказаць уголос, што "жыве Беларусь".

Адлічэнне з БДУ і практикі навучання ў іншых ВНУ было своеасаблівым пакараннем для бунтароў, але не стала

Алеся Разанав:

"Людзі зразумелі, што сістэме можна супрацьстаяць..."

кай вечнасці, але яе тут не было... Выглядала на тое, нібы мы патрапілі не ў стаціцу Беларусі, а ў Курскую губерню. Ішла татальная русіфікацыя, і гэта ўзвышала. Многія разлічвалі на падтрымку з боку Пятра Машэрава. Але тады мы янич не вельмі разумелі, што пад пільным наглядам Крамля мала што можна змяніцца. Нават перадаць ліст не атрымалася, бо "стукнуў" нехта з аднакурснікаў..."

Хто найбольш ахвотна падпісваў ліст? Як згадвае Алеся Разанаву, "першакурснікі падпісаліся практычна ўсе. На другім курсе подпісаў было крыху меней, на трэцім, наўмыс, - янич меней. На чацвёртым курсе не падпісалася і папова, а на пятым зусім мала". Такім чынам, больш асцярожныя і аблічлівыя студэнты старшынскіх курсаў не захадзілі рызыкаваць. Но, натуральна, старшыншыя сябры распавядалі пра тонкасці ідэалагічнай работы і папярэджвалі, што ў кожнай групе, на кожным курсе ёсць асобы, якія далі згоду на супрацоўніцтва з КДБ.

Якія наступствы мела "гісторыя з лістом"? Атмасфера на факультэце была напружана, але скандалу ці надзвычай драматычнай развязкі не адбылося. Партыйныя і камсамольскія функцыянеры выказалі сваё адмоўнае стаўленне і рэзкае асуджэнне "нацыяналі-

лёгка працягнуць гэты пералік. Напрыклад, Алеся Разанава падтрымаў рэктар Берасцейскага педінстытута Сяргей Гусак - таленавіты літаратуразнаўца і вельмі сумленны чалавек. Віктар Ярац згадвае добрым словамі пісьменнікаў Міхася Даніленку, Леаніда Гаўрылкіна... Падтрымка ўпływowых людзей надавала ўпўненасці дапамагла арганізаторам акцыі вырашыць проблему з навучаннем.

Што да настрояў у студэнтскім асяроддзі, то паказальнік быў спрэваздачна-выбарчы камсамольскі сход, які адбыўся ў лістападзе. Алеся Разанава абраў спачатку старшынём сходу, а потым кіраўніком камсамольскай арганізацыі курса. І гэта здарылася неўзабаве пасля камсамольскага сходу, на якім арганізаторамі акцыі зрабілі строгую вымову! Не перашкодзіў студэнтам нават кіраўнікі камсамольскай арганізацыі курса. І пасля ад факультэта Іван Навуменка прости пакінуў залу. "Людзі зразумелі, што сістэме можна супрацьстаяць, што яна не ўсемагутна," - адзначае Алеся Разанаву. Аднак пасля асабістых гутараў з кіраўнікамі камсамольскай арганізацыі многія студэнты са-ступілі, і на наступным сходзе былі зацверджаны рашэнні, патрэбныя кіраўніцтву.

Сітуацыя з выкладаннем гуманітарных дысцыплін у БДУ на той час засталася ня-зменнай. Але студэнтская акцыя, вядома, мела сэнс:

- Найперш трэба было зрушыць з месца сам стан рэчаў, выявіць сябе, падаць свой голас нязгоды, сказаць, што нешта не так у "каралеўстве" Беларусь, - разважае Алеся Разанаву. - Загадзя наступстваў ніхто з нас не вылічаваў і не змог бы вылічыць. Неавбешчаныя, у нас былі і далейшыя на-меры з выхадам за межы БДУ. Аднак ужо насы самыя першыя крокі сталіся падзеяй, урэзіце, як выявілася, у гэтым і быў самы большы вынік нашага выступу. Па сваім значэнні ён, пэўна, пераўзыходзіў тия паблажкі-ўступкі, якія былі б дасягнутыя шляхам мірных перамоў. Пра іх, дарэчы, і гаварыў дэкан філфака Аляксей Арсенавіч Воўк, наракаючы, чаму мы не зварнуліся са сваёй ініцыятывой наўпраст да яго.

Універсітэцкія падзеі

ту. Віктар Ярац скончыў аспірантуру пры кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, атрымаў ступень кандыдата філалагічных навук, дойті час працаўаў там выкладчыкам, а галоўнае - узначальваў літабяднанне "Крыніца", дзе пачынаўся літаратурны шлях шматлікіх выдатных творцаў.

Дзякуючы гісторыі з лістом, многія тагачасныя студэнты пачалі больш асэнсавана ставіцца да грамадска-палітычных падзеяў, актыўна падтрымлівалі нацыянальную ідэю і, зрештэ, шмат зрабілі на ніве беларушчыны.

- Учынак Алеся Разанава, Віктара Яраца і Лявона Барташа ў 1968 годзе ўскالыхнуў Менск, Беларусь, - згадвае пастка, педагог Тамара Аўсяннікава. - *Пра падзею даведаліся за межамі краіны, і цяпер яна на слыху. Трэба было крочыць унагу з усімі, а тут знайшіся тыя, хто парушыў роўныя шэрагі. І сёня, магчыма, у некаторых студэнтаў спее думка ўскалыхнуць свядомасць не толькі сваіх аднагодкаў, для якіх родная мова стала народнай, каб абудзіць іх этнічную памяць.*

Ганна Скрыпка.

Ад рэдакцыі.

Размисціўшы гэты матэрый, мы ўбачылі, што вельмі мала сказана пра трэцяга ініцыатора ліста Лявона Барташа, і вырашылі коратка дадаць.

Лявон (Леў Георгіевіч) Барташ нарадзіўся ў Мастоўскім раёне на хутары каяля вёскі Княжаводцы, якую ў 1943 годзе спалілі немцы. У вёсцы было 1,5 тысячи чалавек.

Пасля ліста 1968 года Лявона Барташа не адлічылі з БДУ. Чаму? Ён і сам не ведае. Далі давучыца і накіравалі па размеркаванні ў Асвею Віцебскай вобласці, дзе ён адбыў трэћыя гады. Вярнуўся на родную Мастоўшчыну. Некаторы час працаўаў у райвыканкаме, а пасля выступіў ініцыятарам стварэння музея "Чалавек і лес", дырэктарам якога прабыў калі двух дзесяцятаў гадоў.

Музей стаў цэнтрам беларускасці ў Мастах. Тут збираліся нацыянальныя актыўісты, фармаваліся беларускі асяроддкі. Сам Лявон, калі прыйшла пара, уступіў у БНФ, быў разам з Алемесем Белакозам на ўстаноўчым з'ездзе ТБМ, быў у Мастоўскай раённай арганізацыі ТБМ. Актыўна супрацоўнічаў са Станіславам Суднікам падчас бытнасці таго ў Мастах і пазней.

У мясцовай незалежнай газетцы "Мастоўскі веснік" друкаваў "сарказмы" на тутэйшую вертыкаль.

Лявона Барташа з 1968 года добра памятае і добра пра яго адзываеца знакаміты беларускі гісторык Анатоль Сідаравіч, які вучыўся на некалькіх курсаў раней.

Жыве ў Мастах.

Інфармацыя атрымана ад Язэпа Палубянкі, сябра Лявона Барташа на працягу мнохіх дзесяцігоддзяў.

Філфак БДУ

Старэйшы летапісец роду Гарэцкіх

13 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася юбілейная вечарына акадэміка Радзіма Гаўрылавіча Гарэцкага. Бібліятэка падрыхтавала кніжную выставу, на якой былі прадстаўлены шматлікія кнігі навукоўца і пісьменніка. Радзім Гаўрылавіч перадаў у дар бібліятэцы сваю новую кнігу "Апантаны Бацькаўшчыны".

Радзім Гарэцкі з'яўляецца аўтарам 515 навуковых прац па геалогіі і агулам каля 1000 артыкулаў на тэмы грамадскага жыцця, культуры, літаратуры і беларускай мовы.

Апантаны навукай, мэтанакіраваны і мужны Радзім Гаўрылавіч усё сваё свядомае жыццё быў упэўненым і непахісным на сваіх шляхах. Ён заўсёды адстойвае нацыянальныя каштоўнасці і выказвае маральну пазіцыю, сваім аўтарытэтам акрэслівае важную агульнацыйную падзею. Днямі акаадэмік Р.Г. Гарэцкі быў узнагароджаны вышэйшай узнагародай НАН Беларусі - Залатым медалём за развіццё науки.

Святочную вечарыну вёў намеснік старшыні Беларускага фонду культуры, пісьменнік і грамадскі дзеяч Анатоль Іванавіч Бутэвіч. Да яго прывітанію далучыліся Тадэвуш Стружэцкі і Уладзімір Гілеп.

Успамінаючы свае доўгае жыццё, акаадэмік Гарэцкі ўмоўна вызначыў асноўныя 20-гадовыя цыклы: дзяяцтва і жыццё на Беламора-Балтыйскім канале, працу ў Маскве ў Акадэміі Навук СССР і яшчэ два 20-гадовыя цыклы плённай навуковой дзейнасці на Беларусі.

З маленства яму было горка насыць на сябе найменне сына ворага народа, быць пазбуйленым роднага кута, які бальшавікі адабралі ў 1928 годзе.

Радзім Гаўрылавіч узгадваў эпізоды дзяяцтва, простиа, яле трывалыя маральнія прынцыпы, на якіх яго выхоўваў бацька. Распавядая вучоны пра свой першы паход на лодках разам з Гаўрылам Іванавічам па рацэ Каме, які вызначыў яго пакліканне да геалогіі. Р.Г. Гарэцкі вывучаў архітэктуру зямлі на 100 кіламетраў углыб, у 33 гады ён стаў кандыдатам навук, а у 41 год - жо доктарам навук.

Радзіма Гаўрылавіча

прыйшлі павіншаваць унучкі Якуба Коласа Марыя Міхайлаўна і Вера Данілаўна. Вялікае сяброўства звязала сям'ю Гарэцкіх з сям'ёй Якуба Коласа, пра што сведчаць лісты, дарчыя надпісы на кнігах, якія захаваліся.

- Радзім Гаўрылавіч уяўляе для нас прыклад стойкасці, мудрасці, бадзёрасці! Ён умее слухаць сэрца зямлі. Яго геалагічна моцнае здараёе дапамагае яму падтрымліваць усіх нас! - адзначыла Марыя Міхайлаўна Міцкевіч.

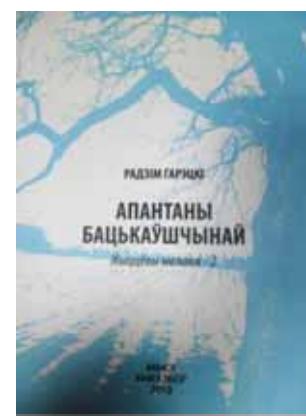
- Юбілей акаадэміка Гарэцкага - свята для беларускай нацыі! - прамовіў старшыня Саюза беларускіх мастакоў, вядомы графік і паэт Рыгор Сітніца, - гэта сведчанне таго, што яна не пахіснеша! Гарэцкія сталі брэндам Беларусі, такім як Еўфрасіння Полацкая і Скарэйна, як Васіль Быкаў, як Рыгор Барадулін. Мы щаслівія прысутнічы на гэтым свяце. Асабістая рады, калі мне бадзёрым голасам тэлефонуе акаадэмік Гарэцкі і паведамляе пра важныя грамадскія падзеі. Ён навечна замашаваў свайму роду месца ў гісторыі, у нацыянальной вечнасці!

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Барыс Піяровіч павіншаваў слыннага навукоўца і сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў і прызнаў факт, што Радзім Гарэцкі стварыў новы жанр у беларускай літаратуры, аўтадаўшы лірычныя мініяцюры, нататкі, згадкі пра сяброў у своеасабовы м-

ланж.

Калісці рэкамендациі на ўступленне ў Саюз пісьменнікаў Радзіму Гаўрылавічу даваў Язэп Янушкевіч. Прысутны на вечарыне спадар Язэп з букетам кветак у руках пажадаў юбіляру творчага нахнення і поспехаў.

- Судакрананне з ім прыносіць светло! - прызнаўся паэт Васіль Зүёнак. - Ідзе ўзбагачэнне інтэлекту і назапашванне энергіі! Радзім Гаўрылавіч дзеліцца духоўным багаццем з шырокім колам людзей, перадаў свой багаты жыццёвы досвед. Яго кнігі, сноўты, характеристы - залатая сумесь, створаная інтэлектуальнымі пластами, - адзначыў Васіль Зүёнак.

Словы віншавання і пашаны выказала юбіляру старшыня Рады ГА ЗБС "Бацькаўшчына" Ніна Шыдлоўская:

- Немагчыма пераапацініць ўнёсак акаадэміка Гарэцкага ў арганізацыю і правядзенне I з'езда беларусаў свету ў 1993 годзе. Радзім Гаўрылавіч здзеісніў акт яднання беларускай нацыі, ён паспрыяў кансалідацыі беларусаў замежжа, ён пераконваў прадстаўнікоў дыяспary паспрыяць Беларусі!

- Мы вельмі шануем Радзіма Гаўрылавіча, вялікага вучонага, глыбокага, духоўна багатага чалавека, імклівага і шчырага сябра, - прамовіла Тарэза Голуб. - Ён з'яўляецца сапраўдным рухавіком сумесных спраў з музеем гісторыі беларускай літаратуры, а найперш - Міжнароднай канферэнцыі "Гарэцкія чытанні", якую адбылася ўжо 26 разоў. Сіла і моц роднага карэння, як пісаў Максім Гарэцкі, давала прадстаўнікам сям'і Гарэцкіх стойкасць, мужнасць, жаданне рабіць для народа.

Кандыдат гістарычных навук Наталля Гардзіенка зачытала віншаванне шаноўнаму юбіляру ад яго старэйшых сяброў з-за акіяна Вітаўта Кіпеля і Янкі Запрудніка. Народная артыстка Беларусі Таццяна Мархель з імпэтам заспівала любімую песню Ефрасінні Гарэцкай "Кум і кума".

На завяршэнне вечарыны Радзім Гаўрылавіч і Галіна Рыгораўна шчодра пачаставалі гасці. Днямі былы геолаг і спадарожніца па жыцці шаноўнага акаадэміка, Галіна Рыгораўна Гарэцкая, таксама адзначыла свой юбілей. Ёй быў выказаныя слова пашаны і ўдзячніці і падораны букеты кветак.

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

Прозвішчы Беларусі Новая серыя. Частка III

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

234. **Кіблоў** (Андрэй) - мажлівая другасная форма ад *Келбоў* - вытвор з прыналежным суфіксам -оў ад антрапоніма *Келбі* значэннем 'нашчадак названай асобы': *Келб-аў* - *Келбоў* - *Кіблоў*. ФП: *келб* ('пячур') - невялікая рачная рыба сямейства карпавых, падаеща "Вялікім слёнікам беларускай мовы" Ф. Піскунова, с. 435) - *Келб* (мянушка, пазней прозвішча) - *Келбоў* - *Кіблоў*.

235. **Кіenia** (Аляксандар) - вытвор з суфіксам -еніа ад антрапоніма *Кій* і значэннем 'нашчадак *Кій-ені*'. ФП: *кій* ('прамая тонкая палка', 'молат драўляны, жалезні') - *Кій* (мянушка, пазней прозвішча) - *Кіenia*.

236. **Кіязлевіч** (Руслан) - вытвор з акцэнтаваным суфіксам бацькаймення -евіч ад антрапоніма *Кізель* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Кізель-евіч*. ФП: *кізель* (*кізляй* (тат. 'крыніца' (ТРС)) - *Кізель* (*кізляй*) - мянушка, потым прозвішча) - *Кізель-евіч* - *Кіязлевіч*.

237. **Кійко** (Ігнат) - другасная форма ад *Кіёў* - семантычны вытвор з суфіксам -ок ад *Кій* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Кій-ок* - *Кіёў*. ГЛ. *Кіenia*.

238. **Кіловіч** (Аляксандар) - вытвор з акцэнтаваным суфіксам бацькаймення -евіч ад антрапоніма *Кіла* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Кіла-евіч*. ФП: *кіла* ('тое, што і грыжа' (разм.); 'хвароба крыжакветных раслін, пры якой на карэні ўтвараюцца нарасці') - *Кіла* (мянушка, потым прозвішча) - *Кіловіч*.

239. **Кірмашовец** (Іван) - семантычны вытвор ад апелятыва *кірмашовец*'удзельнік кірмашу' - 'вялікі продаж тавараў, які праводзіцца ў пэўную пару года ў вызначаным месцы і часта звязаны з выстаўкай'.

240. **Кіршнер** (Крысціна) - семантычны вытвор з суфіксам -ер ад *кіршасер* ('татунак гарэлкі' - 'Вялікі слёнік беларускай мовы' Ф. Піскунова, с. 440) і значэннем 'той, хто вырабляе ці прадае *кіршину*' (гарэлку').

241. **Кітурка** (Ягор) - семантычны вытвор ад апелятыва *кітурка* 'костачка на назе каля ступні; шчыкалата' (гл.: "Калоша ж. Ніжняя часць штаноў ад кітуркі да ступы.") (В. Ластоўскі. Падручны расійска-кryўskі (беларускі) слоўнік. - Коўна. 1924, с. 245).

242. **Кіянка** (Зінаіда) - семантычны вытвор ад апелятыва *кіянка* 'кіянка' (рэг.) 'малаток для апрацоўкі камянёў' або ўкр. *кіянка* 'кіяўлянка', 'багамолка, якая ідзе ў *Кіеў*', 'невялікі драўляны малаток у столяра' (Грынч).

243. **Клемянок** (Ала)

- народны варыянт імя *Клемянін* (лац. 'спакойны, ціхі, ласкавы') або імя *Клеменс* (<лац. *clemens* 'міласэрны, літасцівы, ласкавы') набыў ролю прозвішча.

244. **Клец** (Андрэй) - семантычны вытвор ад апелятыва *клец* 'зуб у баране'. Або ад *клець* 'свіран, кладоўка' (з ацвярдзеннем канцавога зычнага для адмежавання ад апелятыва).

245. **Клім** (Рамуальд) - варыянт імя *Клемін* (лац. *clemens* 'міласэрны' (зафіксаваны ў 1528 г.)) набыў ролю прозвішча.

246. **Ключнік** (Вікенцій) - семантычны вытвор ад апелятыва *ключнік* 'слуга ў панскім маёнтку, у распароджэнні якога знаходзіліся прадукты, харчаванне і ключы ад месцаў іх знаходжання'.

247. **Кляўцэвіч** (Іван)

- вытвор з суфіксам бацькаймення -эвіч ад антрапоніма *Клявец* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Клявец-эвіч* - *Кляўцэвіч*. ФП: *клявец* ('малаток для насякання млынавых камянёў, для кляпання кос') - *Клявец* (мянушка, потым прозвішча) - *Кляўцэвіч*.

248. **Кміт** (Леанід) - бяспуфіскавы вытвор ад укр. *кмітити* ('думаць, меркаваць, разумець, цыміць', abl. 'назіраць, сачыць (за кім-н., чым-н.); бачыць, заўважаць') (Лемцюгова В.П. Украінска-беларускі слоўнік, с. 300) з значэннем 'той, хто думае, разумее, бачыць, заўважае' набыў ролю прозвішча (праз семантычны пераход - антрапанізацыю).

249. **Козіч** (Аляксандар) - вытвор з суфіксам бацькаймення -іч ад антрапоніма *Коза/Каза* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Коз-іч*. ФП: *коза* ('самка казла', 'беларускі каляндны абраў') - *Каза* (мянушка, потым прозвішча) - *Козіч*.

250. **Концэвіч** (Сяргей) - вытвор з суфіксам бацькаймення -эвіч ад антрапоніма *Конец* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Конец-эвіч*. ФП: *конец* (польск. 'канец' і іншыя значэнні) - *Конец* (мянушка, потым прозвішча) - *Концэвіч*.

251. **Корсак** (Зоя) - семантычны вытвор ад апелятыва *корсак* (руск. *корсак*, *корсук*) ліса ў кіргізскіх стэпах, 'сялянская футравая шапка' (Даль).

252. **Космач** (Генадзь)

- семантычны вытвор ад рус. *космач* (праст. 'касмач, кудлач'). Або акцэнтаваная форма бел. *касмач* 'кудлач' (праст. 'прачынка' (зароджанай на гагаі (нагамі); 'кульгавы' (разм.)) - *кулгавы* ('кулгавы падмет', 'кульгавы чалавек') - *Крыўчы* (мянушка, пазней прозвішча) - *Крыўчанаў*.

253. **Коцік** (Андрэй) - вытвор з суфіксам -ік ад антрапоніма *Кот* і значэннем 'нашчадак

ТАЛАКОЎЦЫ: У "ХОЛАД" КОЖНЫ МОЛАД

Хто яны, талакоўцы з Нясвіжчыны, што праз другі год спрыяюць выданню шматгадовай календарнай серыі Валерыя Дранчука "Маліўнічая Бацькаўшчына" - робяць гэты праект па-сапраўднаму народным? Модныя толькі гараджане-нясвіжцы, сябры ТБМ, пісьменнікі, настаўнікі? Да не. Значную частку гэтай неабыякавай грамады складаюць каўрэнныя вясковыя, людзі сельскагаспадарчага занятку, часам ужо і немаладога веку, з аддаленых ад вірлівага жыцця, часам неперспектывных, вёсак - Альхоўкі, Малева, Карэвіч, Маляўшчыны, Саскай Ліпкі, Студзёнак, асобы, што ўразаць мудрасцю поглядаю, глыбіней разумення як ранейшага так і сённяшняга свету, далікатнасцю і шырасцю.

Ірына Абрамовіч з Малой Быхаўшчыны кожны раз удзельнічае ў талакоўскім праекце, авансуе гроши на два календары, а то і болей асомніва. Падчас сустэрэчы абавязковая пачастуе цікавай прыгадкай, даўнім слоўкам, забытай народнай завядзенкай. Анік не скараецца жанчына сталым гадам, tym болей гэтай зімовай парой, бо памятае дзядоўскую мантру: *у холад кожны молад*. А ў сённяшнім жыцці гэты холад кране многія душы сцюжай "русіфікацыі", наступам чужога, нянаскага свету. Але ў Малой Быхаўшчыне, насуперак усім халадам, нарыхтоўваючы паліва і паліца печкі, заўсёды радыя роднаму слову і

Не паддаецца жыццёвым халадам Ірына Абрамовіч

Валер Дранчук і Яніна Ялтыкова: з ранейшым імпэтом у новы год

выбираюць на штодня наш беларускі календар.

Не гублюе жыццёвага імпэту жыхарка Гарадзеі Яніна Іванаўна Ялтыкова - гарановая сяброўка Нясвіжскай арганізацыі ТБМ, а найперш, вы не паверыце, аднакласніца самога

Аляксандра Надсана. Дні яе "календара -2019" будуть, як і раней, напоўненыя жывым клопатам, добрым стараннем на карысць свайго Радзімы і мовы, людзей і Божай веры.

Наталля Плакея.
Нясвіж.

"Гісторыя Расіі ад Сярэднявечча да сучаснасці"

У Гародні адбылася прэзентацыя кнігі па гісторыі Расіі ўпершыню выдадзенай па-беларуску. Кажа адзін з укладальнікаў выдання, кандыдат гістарычных навук Алег Трусаў:

- Першое ў свеце выданне напісаное пра гісторыю Расіі па-беларуску з беларускага гледзішча. Ніхто па-беларуску пра гісторыю Расіі ў такім аўтентычным, як мы, не пісаў. Мы напісалі ад славян і па сённяшні дзень - гэтым яна і адметная. Па-другое, выкарыстана маса новай літаратуры, асабліва замежнай, якая мала вядомая: ангельская кінешыя, нямецкая, а таксама падабраная вялікая колькасць іностранных:

На думку мастацтвазнаўцы Аляксея Хадыкі, кніга мае паказаць уплывы на расейскую культуру мастацтва іншых краін:

- Задача была напісаць раздзелы па культуры. Натуральная трэба было паказаць сінтэтычна, адкуль браліся якія кінешыя натхнення ў расейскім мастацтве, якое канешне было выдатным, але ў значайнай ступені было выпеставана замежнымі мастакамі. У значайнай ступені рабілі італьянскія мастакі, але астатнюю частку фактычна з 14-га стагоддзя прыносли беларусы.

Апроча прэзентацыі выдання па гісторыі выступоўцы надалі вялікую ўвагу тэмэ стварэння ўніверсітэта імя Ніла Гілевіча, падрыхтоўчыя курсы якога працуяць у Менску.

Беларускае Радыё Рацыя.

Навіны Германіі

Беларуска-нямецкія Каляды

У сталічным Музеі гісторыі беларускай літаратуры пачаліся традыцыйныя беларуска-нямецкія Каляды. Гаворыць дырэктар музея Міхаіл Рыбакоў.

- Культура - гэта тое, што яднае нашы народы. Не толькі беларускі, нямецкі, але розны народ, ён складаецца менавіта з культуры. А культура пачынаецца з самога чалавека, з саміх каранёў, з таго, з чаго ён пайшоў. І гэта можа быць не толькі нейкі выдатны мастацкі твор, не толькі музыка, спевы, літаратура, але і звычайні танцы, гульні, якімі займаліся нашы дзядулі, баўбулі альбо дзеці, якія і сёння

гуляюць у нешта на дварэ.

Беларусы з немацамі не толькі ваявалі. Мы праз палякаў запазычылі ад народу Германіі Магдэбургскае права, некаторыя професіі і назвы рыштунку для працы па метале і драўніне.

Максім Каўняровіч,
Беларускае Радыё Рацыя,
Менск.
Фота аўтара.

Калі за адраджэнне мовы, чыта́й, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўныя сябры, заканчваецца падпіска на першое паўгоддзе 2019 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на стр. 66. Ціна змянілася нязначна. У 2019 годзе мы працягнем выходзіць на васьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознымі ад пазыцыі рэдакцыі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыялаў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знайдзецце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытачу сваю думку і погляды, а падаём паведамленні і меркаванні саміх чытачоў. Чытайце, даведвайцеся, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларуссю.

РП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету часопіс

63865

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Колькасць камплектаў

1

На 2019 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X									

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

на газету часопіс

63865

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Кошт

падпіскі

перадрасоўкі

руб.

Колькасць камплектаў

1

На 2019 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X									

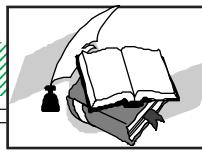
Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

19 снежня свой 80-гадовы юбілей адзначае **Валерый Васільевіч Странко** - творца, які стаў адметнай з'явай у гісторыі беларускага прыгожага пісьменства.

У літаратуру ён прыйшоў ужо ў сталым узроцце, але ўвайшоў у яе напрыканцы 1990-х імкліва, як яркі, самародны перакладчык. І ўжо меней, чым праз два гады пасля сваіх першых публікаций, маючы ўжо дзве кнігі (напісаных ім асабістаз дзіцячых вершаў "Тук-тук-тук" (1999) і першы выдадзены ў Беларусі ўкраінамоўны зборнік перакладаў "На кленовых листах" (2000)), Валерый Странко быў амаль адначасова прыняты ў Нацыянальны Саюз пісьменнікаў Украіны (2000) і Саюз беларускіх пісьменнікаў (2001).

Прычым найбольш фенаменальная ён творчасці Валерия Васільевіча - тое, што па адукацыі і прафесіі ён ці не адзіны сэння ў Беларусі, хто перакладае з беларускай, рускай моваў на ўкраінскую і наадварот.

Дыярыюи

На гэты конт знаны ўкраінскі піаэт і перакладчык Дзмітрыя Білавус (1920 - 2004) адзначаў наступнае: "В. Странко тонка адчувае арыгінал, а яго аўтарская мажлівасць, руляванне на два крылы, украінскае ды беларускае, з аднолькавымі праніклівасцю і ўменнем, - з'ява проста ўнікальная".

Майстэрства Валерия Странко і яго ўнёсак у скарбніцу мастацтва слова атрымалі высокую ацэнку такіх вядомых беларускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў, перакладчыкаў, крытыкаў, як Мікола Аўрамчык (1920 - 2017), Рыгор Барадулін (1935 - 2014), Генадзь Бураўкін (1936 - 2014), Аленна Васілевіч, Ніл Гілевіч (1931 - 2016), Васіль Жуковіч, Станіслаў Жуковскі (укр. Станіслав Жуковський), Васіль Жураўлёў, Уладзімір Жытнік (укр. Володимір Житнік; 1938 - 2010), Сяргей Законнікаў, Васіль Зуёнка, Уладзімір Каламіец (укр. Володимир Каломіец; 1935-2017), Віктар Капцілаў (укр. Віktor Kaptilov; 1930 - 2009), Міхась Кенька, Міхайла Літвінец (укр. Михайло Літвінец), Аллег Лойка (1931 - 2008), Максім Лужкін (1909 - 2001), Але́сь Лупій (укр. Оле́сь Лупій), Юрый Мушкетік (укр. Юрый Мушкетік), Аляксандар Панамарыў (укр. Олександр Пономарів), Але́сь Петрашкевіч (1930 - 2012), Але́сь Пісъмянкоў (1957 - 2004), Рыгор Пітурапак (укр. Григорій Пітурапак), Уладзімір П'яноў (укр. Володимир П'яноў; 1921 - 2006), Станіслаў Рэп'ях (укр. Станіслав Реп'ях; 1938 - 2012), Янка Сіпакоў (1936 - 2011), Браніслаў Спрынчан (1928 - 2008), Міхайла Шаўчэнка (укр. Михайло Шевченко), Але́сь Яскевіч і інш.

Каб зразумецца каштоўнасць зробленага шаноўным юбілярам у літаратуры, вартадаць ужо хаяць б тое, што ў шэрагу шматлікіх перакладаў Валерия Странко першое перастварэнне па-ўкраінску найлепшага эпічнага твора беларускай літаратуры мінулага стагоддзя - паэмы Я. Коласа "Новая зямля".

Гаворачы пра гэты пераклад, Ніна Мацяш (1943 - 2008) падкрэсліла: "Пераклад напраўдзе кангеніяльны. Не згубілася ні крыхутка з багацьцем тэксту і падтэксту паэмы, ні рыскі з адзінства лірычнага і эпічнага ў ёй... Праца, вартая нашай самай ічынай уздечнисці і найвышэйшай дзяржаўнай узнагароды, бо гэта наўсякдзе валскі і каштоўны ўнёсак у культуру абодвух народаў, у агульначалавечую духоўнасць".

А ў пасляслоўі да ўкраінскага выдання "Новая зямля" (Якуб Колас. Нова земля : пер. з беларус. Валерія Стрілка. Кіев : Украінскі пісьменник, 2006) вядомы беларускі літаратуразнаўца Я. Янушкевіч аўтарытэтна заўважыў, што гэта "першы поўны пераклад коласаўскага твора сярод іншых славянскіх перакладаў".

Сёння, з адлегласці часу, цяжка ўяўіць, што ў маладосці Валерія Васільевіч нават і не марыў пра пісьменніцкую дзейнасць...

Жыццёвая дарога ў Валерия Странко даволі пакручастая; здаравася так, што непагадзь рабіла непраглядным далешы шлях. Знаіці выйсце дапамагаў стойкі і ўпарты характар падарожніка, загартаваны на роднай Чарнігаўшчыне, Херсонскіх караблеверфях, на расправоўцы першага савецкага калайдара...

Але больш падрабязна пазнаёміца з лёсам таленавітага перакладчыка, мяркую, будзе цікава з першых вуснаў. Я неаднаразова сустракаўся з Валеріем Васільевічам, апошні раз напярэдадні яго юблею. Падчас гэтых сяброўскіх сустэреч-размоў ён вельмі ахвотна і змястоўна распавядаваў пра сваё жыццё. Вытрымкі з яго аповедаў, якім не бракуе змейальных сюжэтных ліній, і прапанующа чытачам.

"Я нарадзіўся ў старажытным Любечы на Чарнігаўшчыне ў сям'і настаўнікаў. Але дзяцінства прайшло ў Тупічаве, дзе і скончыў школу. Тады гэта быў раённы цэнтр Чарнігаўской вобласці, а сёння - сядле ў складзе Гараднянскага раёна.

Маці Таццяна Фядотаўна (1915 - 1997) выкладала ў школе ўкраінскую мову і літаратуру, а бацька Васіль Мікітавіч (1911 - 1991) - чарчэнне і маляванне, у паслявяденны час загадваў Тупічайскім раяна.

Вучыўся я няблага. У 1952 г. пасля заканчэння з пахвальнай граматай 7 класаў быў заахвочаны 10-дзённай пущёўкай у Ялту. Мора міне ўраўзіла страшэнна. З того часу загадваўся марской прафесіяй і мэтанакіравана маралына і фізічна рыхтаваўся да службы на флюце: чытаў кніжкі пра маракоў і адміраў, загадваўся - рабіў зарадку, спаў у каморы на торфе, мэрзнуў...

У старэйшых класах, вывучаючы фізіку, я толкам не разбраўся ў электрычнасці. Яна падалася незразумелай, і я вырашыў, што мая працоўная дзейнасць някім чынам не будзе звязана з ёй. Але жыццё з міне пасміялася, і я шмат гадоў быў павязаны з электрычнасцю: зваршчык, кранаўшчык, і біла міне токам... Сюнчыў нават электратэхнічны інстытут.

Прызнаюся, да сённяшняга часу баюся электрычнасці, як і радыяцый.

У 1955 г. скончыў школу з сярэбранным медалём. І сёння дзіўна, але адзінна чацвёрка ў майм атэстасце... па ўкраінскай мове, за сачыненне. Цікава, што старэйшы брат Уладзімір, які годам раней за міне атрымаў атестат сталасці, таксама сярэбранны медаліст, і таксама чацвёрка ў яго была за сачыненне, але па рускай мове. Да-рэчы, сёння Уладзімір Васільевіч Странко - вядомы ўкраінскі навуковец у галіне фізіка-хіміі, акадэмік НАН Украіны, яшчэ ў савецкія часы за навуковыя дасягненні ён здабыў Дзяржаўную прэмію СССР.

Пасля школы вырашылі з аднакласнікамі паступаць на Херсонскую мараходку (Херсонскіе мараходы вучылішча Міністэрства марскога флоту СССР. - Ю.К.). Вартадаць, што тады ў сярэдняй мараходкі медалісту бралі без іспыту! Але маці сказала катэгарычна: "Нікіх мараходак, ты што, тапіца хочаш?". А я, мікіншым, быў перакананы, што час марскіх катастроф мінуўся разам з ветразнымі флотамі, для якога яны былі ўласцівія. Маці з практичных меркава-

ванняў (маючы на ўвазе прыклад до-браўладкаванага жыцця ў Тупічаве дырэктара мясцовага спрэзвавода і ляснічнага) загадала паступаць на сельгасакадэмію на лесагаспадарчы факультэт. Дарэчы, брат тады ўжо выучыўся на хімічным факультэце Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Т. Шаўчэнкі. Бацька, хоць займаў нейтранальную пазіцыю, казаў, каб дзеци самі выбіралі, куды паступаць, каб потым не было нікіх размоў, але моўкі ўсё-такі падтрымліваў маці. Слова бацькоў - закон, і я мусіў паехаць у Кіеў, у сельгасакадэмію (Украінскія сельгаспадарчыя акадэміі, сёння - Нацыянальны ўніверсітэт біярэсурсаў і прыродакарыстання Украіны. - Ю.К.).

Як медаліст здаваў адзін іспыт па матэматыцы, якой увогуле не баяўся, яна была майм любімым школьнім прадметам. Але час на рашэнне адводзіўся маль, і мні яго праста збракавала. У выніку - трэбы балы. Далей экзаменавацца на агульных умовах не захадзе, бацькам зманіў, што паступленне заваліў, і махнуў у Херсон на штурманское аддзяленне мараходкі.

Звойжку, паступаць на філфак і ў гolaў не прыходзіла. Я думаў, што вершы пішуць нейкія небажыцелі, а не проста звычайнія людзі. Тычына, Сасюра, Бажан, Рыльскі... для міне з'яўляліся недасяжнай вышынёй. Я нават да школьнага настаўніка стаўіўся не як да простых людзей.

У Херсоне чакала чарговая няўдача. Яна карэнным чынам змяніла ліёс. Медыцынская камісія выявіла дальтанізм (як тады казалі, парушэнне каляровага ўспрымання) і назаўсёды зачыніла дзвёры ў мараходку. І што рабіць? Вярнуцца дадому - гэта ж ганьба. Я першы ў гісторыі школы медаліст, хто не паступіў. З цяжкасцімі ўладкаваўся на працу вучнем зваршчыка на караблемеханічны і караблерамонтны завод імя Камінтарна і паступіў на вячэрняе аддзяленне Херсонскага караблемеханічнага тэхнікума імя адмірала Ф.Ф. Ушакова.

Усё-такі праз два гады міне ўдалося ажыццяўіць свою марскую міну. Праўда, не без хітрыкаў. Я знаішоў і запомніў спецыяльныя поліхроматычныя табліцы, што прымяняліся для праверкі дальтанізму, і паспяхова прайшоў медагляд прызыўной камісіі. Служыць патрапіў на адзін з лепшых караблёў Чарнаморскага флоту - эсмінцу "Сообразітельный". Ды ненадоўга. Праз год з неўлікім падман выявіўся, і міне камісалі.

Вярнуўся на свой завод. Але неўзабаве напаткаў бяда. Па просьбе майстра ("канец месяца, выручай" - сумнавідомы савецкі аўрал планавай гаспадаркі) выйшаў у начинную змену і зваліўся ў адкрыты люк, які забыліся абрарадзіць папярэдняй рамонтнікі. Ледзь не забіўся. Аперацыя (выдалілі селязенку), доўгое выздараўленне. Лекары забаранілі працаць на шкодных умовах, падымаць цяжкае. Было мне тады 20 гадоў.

Давялося асвоіць прафесію

кранаўшчыка. Увесну 1960 г., скончыўшы тэхнікум (абараніў дыплом 29 лютага), падхадзіў да памагчы бацькам. Восенню вярнуўся на Херсоншчыну, дзе ў Вялікай Аляксандраўцы пасля заканчэння фізіматыка Херсонскага педінстытута выкладала ў вячэрній школе фізіку і матэматыку майкаханая Раія. Ажаніліся мы з ёй 7 студзеня 1961 г., а пазнаёміліся, дарэчы, на вечарынцы ў Херсоне 7 лістапада 1958 г. Такое не забудзеш. Ужо болей за год жыву без сваёй Раісы Савельеўны, яна памерла 1 снежня 2017-га. Хачу адзначыць: адзінай найвялікшай ўдача ў май жыцці - гэта мая жонка.

Калі ў космас палаицеў Гагарын, працаўаў падмінным настаўнікам у глухой вёсцы на Херсоншчыне, выкладаў нямецкую мову, чарцінне і геаграфію ў вясімігодцы. А вёска мела назву... Новасібірск. Сябры ў лістах жартавалі: маўляў, думалі, што стаў сібіраком. Цікава, што 17 траўня 1961 г. я ўжо сапраўды працаўаў у "сапраўдным" Новасібірску, на Інстытуце ядзернай фізікі Сібірскага аддзялення навук Акадэміі СССР. Скончыўся тэрмін падмін, і, не знойшоўшы адпаведнай працы на Бацькаўшчыне, я падаўся туды, дзе міне нікто не чакаў (мажліва, трошкі авантурна). У Новасібірскім акадэмгарадку адпрацаўваў калі 10 гадоў.

Адзін з першых у свеце калайдараў (паскаральнік з сустэречнымі пучкамі) быў пабудаваны і запушчаны ў 1963 г. менавіта ў Інстытуце ядзернай фізікі СААН СССР. І я спрыгніўся да гэтай падзеі...

У Новасібірску завочна скончыў электратэхнічны інстытут, перайшоў працаўаць старым інжынерам у лабараторыю гідравінамікі. Адкуль праз пару гадоў быў запрошаны на працу ў Менск, дзе адпрацаўваў у наўукова-даследчых і праектна-канструктарскіх інстытутах. Апошнія месцы працы да выходу на пенсію - начальнік сектара ЦКБ "Спектр".

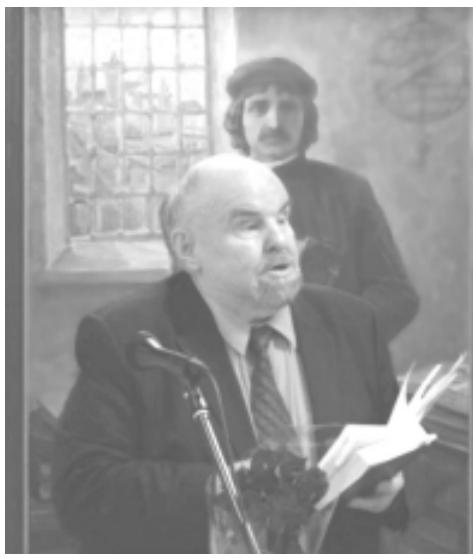
Азіраючыся назад, хачу адзначыць, што ўсё ў жыцці невыпадкова. І тое, што я прыйшоў у літаратуру, быў дзесяці прадвызначанна ланцугом пэўных падзеяў...

Калі я быў ужо ўсталым узроўні, майм блізкім сябрамі стаў відомы беларускі чытальнік, пісьменнік Аляксей Аляксееў. Слесарэнка (1919 - 2005). Ён нарадзіўся ў Кіеве, але карані яго на Брагіншчыне, дзе Аляксей Слесарэнка, дарэчы, вчыўся ў школе. І толькі падчас нашага сяброўства высветлілася, што мае бацькі добра ведалі яго яшчэ падлёткам. Да вайны Слесарэнка здымаліся ў ролі Мірона ў фільме "Палескія рабінзоны" (1934). Атрымаў ганарар, за які яго бацька набыў хату... у Любечы, і хата гэтая знаходзілася па дыягнаналі насыпнай школы, у будынку якой тады пададлілі і часовыя жылі мае бацькі настаўнікі...

Родны брат май майці Мікола Чмель вычы

Творчая сустрэча з пісьменнікам гісторычнага жанру

27 лістапада 2018 года ў Дзяржайным музеем гісторыі беларускай літаратуры адбылося мерапрыемства "За крокам крок...", прысвячана презентацыі кнігі "Леанід Дайнека. "Выбраныя творы", якая пабачыла свет у выдавецтве "Беларуская навука" у серыі "Беларускі кніга-збор". У кнігу ўвайшлі новыя раманы Леаніда Дайнекі "Ілоты" і "Сын ільва, дачка Зеуса - Леанід і Зінаіда", а таксама найбольш значныя яго вершы і мініяцюры "Герадоціні".

Літаратар нарадзіўся ў 1940 годзе 28 студзеня ў вёсцы Змітраўка 2-я (Клічоўскі раён, Магілёўская вобласць) у сям'і калгасніка. Скончыў сярэднюю школу (1956 г.). У Ніжнім Тагіле вучыўся ў тэхнічным вучылішчы (1957-1959 гг.), працаўшы электраслесарам на металургічным камбінаце ў трэсце "Уралспецбуд" (1959-1960 гг.). Служыў у Савецкай Арміі (1960-1963 гг.). У 1967 скончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ. Працаўшы рэдактаром, старэйшым рэдактарам перадач для дзяцей і юнацтва Віцебскай студыі тэлебачання (1967-1971 гг.). Пасля пераезду ў Менск працаўшы старэйшым рэдактаром Беларускага тэлебачання (1971-1972 гг.), адказным сакратаром часопіса "Маладосьць" (1972-1989 гг.)

3 1989 года - загадчык рэдакцыі паэзіі ў

выдавецтве "Мастацкая літаратура".
Друкавацца пачаў з 1961 года.

Пісаў вершы, паэмы. Выдаў паэтычныя зборнікі "Галасы" (1969), "Бераг чакання" (1972), "Начныя тэлеграмы" (1974), "Мая вясна саракавая" (1979), "Вечнае імгненне" (1985), "Сняжынкі над агнём", "Вершы і паэмы" (1989).

Некаторыя вершы Леаніда Мартынавіча пакладзены на музыку П. Альхімовічам і У. Семенякам.

З 1976 года аддае перавагу прозе. Аўтар зборніка апавяданняў "Бацькава крыніца" (1976), раманаў "Людзі і маланкі" (1978), "Запомнім сябе маладымі" (1981), "Футбол на замінраваным полі" (1983), "Меч князя Вячкі" (1987), "След ваўкалака" (1988), "Жалезныя жалуды"

Леанід Мартынавіч лаўрэат літаратурнай прэміі СП Беларусі імя І. Мележа (1988) за раман "Меч князя Вячкі", Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя К. Каліноўскага (1990) за творы літаратуры і мастацтва для дзяцей - за гісторычныя раманы "Меч князя Вячкі" і "След ваўкалака". Многія творы Леаніда Мартынавіча пекладзены на мовы народаў свету.

Спадар Дайнека - вядомы ў 90-я гады мецнат, які разам з сынамі займаўся прадпрымальніцкай дзейнасцю, заснаваў фірму "БелПі", вядомую выпускам старажытнага напою "Крамбамбуля". Свёкар знакамітай Таццяны Беланогай. У апошнія гады вельмі папулярным стаў раман спадара Дайнекі "Назаві сына Кантанінам".

На мерапрыемстве прысутнічалі: Касцюс Цвірка, Яўген Гучок, Сяргей Законікаў, Аляксандра Грыцкевіч, Ірина Багдановіч, Міхась Скобла, Леанід Дранько-Майсюк, Таццяна Лаўр. Вельмі цікава выступаў вядучы рэдактар выдавецтве "Беларуская навука" Георгій Кісялёнок.

Прыйшлі барды Алесь Камоцкі з песнямі "Ляціць гады...немаладыя" і "Тутэйшы чалавек" і Эдуард Акулін з кампазіцыяй пра беларускага песняра Янкі Купала. Пад час імпрэзы гучалі вершы ў выкананні творцы Леаніда Дайнекі. Было вельмі цікава.

**Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры.**

Каб спявала душа

"Рабі, што можаш, з тым, што маеш, там, дзе ты ёсце", - пад такім дэвізам знамітага амерыканскага палітыка Тэадора Рузвельта працуяць ў нашай краіне з людзьмі, што маюць аблежаваныя магчымасці.

Праца з інвалідамі дзеля іх паўнавартаснага ўдзелу ў самых розных напрамках зносян - гэта і ёсць для таких людзей сіонім жыцця. Пры гэтых, гаворка ідзе не пра адзінкавы ці выпадковы мерапрыемства, а сістэму, пры якой сёня кожны можа займацца спортам, творчасцю, атрымліваць прафесію, дзяліцца сваім майстэрствам.

Адзначэнне Міжнароднага дня інвалідаў характэрна сёлета нейкім добрым усплескам цікавасці да літаратурнай творчасці гэтых мужчынных людзей. Іх пачуцці, абвостраная ўспримальнасць рэчаісніц, нясымела надзея і вера ў каханне, будучыню зарочоўвае і прыцягвае ўвагу чytacha.

Літаратурныя аб'яднанні, студы, зборнікі! Колькі ўсяго!

23 лістапада ў менскай бібліятэцы № 5 адбывалася чарговая паэтычная сустрэча

студы "Палітра радасці". "Закружыла нас паэзіі завея" - та-кую назыву далі імпрэзе арганізаторы. Кіраўнік паэтычнай студыі Здуард Дубянецкі, маладая паэта Наталля Алейнікава, Наталля Казакевіч, Міхаіл Піліпец, Ларыса Вайцховіч закружылі прысунутых у кругаверці рыфмай. Зрэшты, не толькі паэзіі, а яшчэ і музыki, фарбаў.

Мне ўдалося пабываць на паэтычнай вечарынке "Разам з рыфмай" у выставачным комплексе "БелЭкспа", дзе для інвалідаў быў наладжаны выступ паэтаў і бардаў. А яшчэ, і самае галоўнае, тут прыйшла презентацыя зборніка "Рыфма", які сабраў творы людзей з аблежаванымі магчымасцямі. І, што цікава, вельмі шмат вершаў на роднай беларускай мове. Дзіўна, цікавыя, глыбокія вершы Эдуарда Дубянецкага (Менск), Валянціны Кісель, Соні Несцярук (Лепель), Ганны Прыёмкі, Сяргея Бяспалага зачаравалі пачуццямі і роднай мовай.

Ц.М. Мартыновіч, старшыня Лепельскай першаснай арганізацыі інвалідаў, распавяля пра лепельскі калектыв народнай песні. І можа не адбылося б гэтай падзеі, каб не

сумесная праца галоўнага фундатара - рэспубліканскай газеты "Вместе" і Саюза пісьменнікаў Беларусі, які прадставілі знакамітых паэты Ф. Баравы і А. Кавалёнак, сibры Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў і публіцыстаў Зоя Кулік, Тамара Кавальчук.

З вялікай насалодай слухалі ўдзельнікі імпрэзы народную артыстку, мастацкага кіраўніка Дома паэзіі Таццяну Багушынскую, якая была вядоўцай мерапрыемства.

Галоўны рэдактар рэспубліканскай газеты "Вместе" пад назвай "Паэтычны куфэр" дае стымул і веру таленавітym людзям, якія разам маюць магічныя сродкі і радзіць Богу, бо пасылае на жыццёвую дарогу неабыкавыя людзей, з якімі вони стукае іх сэрца і спяваете душа.

**Зоя Кулік,
старшыня Нясвіжскай
гарадской суполкі ТВМ.**

Да 155-годдзя паўстання 1863 г.

Аналонія з Далеўскіх Серакоўская

Успаміны

(Працяг. Пачатак у наст. нумарах.)

Бацькаўшчына! Калі канец пакутам за цябе? Смерць, кроў вакол.

Лягчай было Хрысту паміраць на крыжы. Ён ведаў, што сваёй смерцю, свай пакутай ашчаслівіць чалавецтва, свет забавіць. А мы? Мы церпім, вedaючы, што сёння даём сябе ўкрыжаваць, каб зутра сыны і дочки нашыя мусілі праўці праз тая самыя катаванні. Гавораць, што нічога не гіне, нічога не ідзе на марна на tym свете, але ці будуць сабраны і палічаны крывавыя слёзы нашыя і ўсяя вялікая нядоля пакаленняў, якія пасля нас прыидуть?

Браніслаў Залескі гаварыў пра Зыгмунта: "Серакоўскі ўсім сваім жыццём давёў, што любіць людзей і празнуда бараць за іх. Апошнія гады працаўшы у мэтах гуманітарных, але ніколі, ані на хвілю не перастаўшы быць палякам і ў tym свете, які ўяўленнем і думкай сваі агарнаў заўсёды найдарожжай яму была тая найничаслівейшая Бацькаўшчына. Як будучы маладэчнам гатоў быў аддаць ёй сваё жыццё, так цяпер ясная індывидуальная ў будучыні пазыцыя, а што найбольшае, сямейнае, ледзьве пакаштаванае ішасце, паклаў на яе алтар" ²⁷².

Зыгмунт перад tym, як пайсці на бой, з улікам добрых стасункаў з міністрам і са-праўдных яго поглядаў, напісаў да яго ліст, у якім паведаміў, што дакулы мог служыць сумленна ўраду, сёння аднак не можа быць глухім да голаса Бацькаўшчыны і наступерак клякаўшыя яго братам не ўстане застацца ў непрыяцельскіх шэрагах, мусіць змагацца, таму ідзе ў адстаку і сведчыць, што ўжо ад той хвілі лічыць сябе вольным ад усіх абавязкаў перад урадам. Скончыў такім словамі: "Можа, праз колькі тыдняў падніша пан на мяне вырак смерці, але і ў той час не зможаш адмоўці мене ў павазе" ²⁷³.

Паўстанне на Жмудзі трывала найдаўжэй і ішло найбольш паспяхова. Людасцівіла пасля выступлення Даленгі браў у ім удзел. Выклік яго адбыўся пасля доўгіх ваганняў і нарадаў. Пайшлі на той крок. Якія ні адзіны выніковы сродак пазбавіцца ад пашыраўшайся анархіі.

На трэці дзень святаў Серакоўскі (Даленга) ў суправадженні капітана Ляскоўскага і д-ра Траскоўскага прыбыў у Шаты ў Панявежскім павеце да Фларыяна Даноўскага ²⁷⁴. Адтуль выпраўіў Яна Жахоўскага ў Кнебю (Тарэсбор), княжацкі фальварак для заснавання лагера, а сам з шаснаццацю чалавекамі падаўся ў Пашумера да Вялікі, павятавага камісара. Хвілі там праведзеныя, як і

²⁷² P.R., Zygmunt Sierakowski, "Ojczyzna", 1865, № 27.

²⁷³ Біёграф Серакоўскага праф. Смирноў, Сигізмунд Серакоўскі, Москва, 1956, с. 98, 133.

²⁷⁴ Серакоўскі з Длускім прыбыл 3/15.IV. Планавалі стварыць калону адзінства ў Крамяніцкіх ляжахіах лагер паўстанцаў злучэння. 7/19.V. злучэнне Серакоўскага і Кольшыкаў (каля 450 паўстанцаў) рушыла ў Рогаўскую пушчу. Да іх далучыўся адзін кесенда Мацкевіча. Дабраліся да мэты праз два дні.

²⁷⁵ Длускі быў пасланы на прускую мяжу з мэтай даўзбраення адзінства Серакоўскага. Вярнуўся са зброяй і боепрыпасамі, якія аднак забяспечылі толькі чвэрць ад неабходнага.

²⁷⁶ Вядомая нам літаратура не падае ні аднаго Дамброўскага ў tym лагеры.

²⁷⁷ Бітва мела месца 9/21.IV.
²⁷⁸ Карсакішкі (літ. Карсакішкіс, р-н Панявежскі), вёска і фальварак у Вількамірскім павеце на край Карсакішкага лесу. Сутычка адбылася 15/27.

(Заканчэнне. Пачатак у
папяр. нумарах.)

Бой пачаўся на наступны дзень, 22 траўня (3 чэрвень па н. ст.), калі палудня. Пра яго так рапартаваў падпалкоўнік Булгарын, апраўдаваючы свае дзеянні: на адлегласці калі вярсты ад лагера на паляне размяшчалася смалакурня. Адсюль пачалася атака на лагер. Пасля абстрэлу яе кареччу першая рота пайшла ў атаку справа ад шашы, а 1-ы звяз 3-й роты паглыбіўся ў лес з боку пляцоўкі, 2-ому звязу загадаў ісці з боку смалакурні з барабанным боем "для адцягнення ўвагі мяцежнікаў, але гэта не дапамагло: мяцежнікі ведалі непрыступнасць сваёй пазыцыі і так упартая трывала на ўзлеску, што я праз 2 гадзіны вымушаны быў на месца 1-й роты паслаць 2-ю, а 1-ю адвесці ў рэзерв; але і 2-я рота не змагла пераадолець цяжкасцяў мясцовасці; яна таксама не змагла дайсі да адзінай сцяжынкі, якая злучае шашу з лагерам, хоць і адцясніла мяцежнікаў настолькі, што ўжо бачны былі іх баракі. Дзеянні 3-й роты, што дзеянічала пад асабістым наглядам маёра Ягорава, таксама былі парализаваны мясцовымі пешкодамі. Значная страта людзей (забіта 9 чалавек, па-

"Казнить смертью расстрелянием!" (пра ваеннага начальніка Гарадзенскага павета ў час паўстання 1863 г. А. Лянкевіча)

У сувязі з прыбыццём з Бярозы дзвюх рот пад камандай маёра Радава на падмацаванне атрада падпалкоўніка Булгарына. Калі пачалося наступленне і карнікі прайшлі 2 вярсты, сустрэлі адпушчанага паўстанцамі параненага ўнтэр-афіцэра Кушму, які паведаміў, што мяцежнікі ноччу пакінулі лагер. Пошуки іх не дали выніку, толькі бачыліся іх сляды на зямлі. На наступны дзень п-п Булгарын з дзвюмі ротамі ўвайшоў у лагер і знайшоў 9 загінуўших і 5 параненых паўстанцаў і загінуўших расійскіх салдат. Мёртвых пахавалі ў розных магілах.

Паўстанцкія аддзелы рушылі з-пад Мілавіда у розных накірунках, абыходзячы населеныя пункты, мяркуючы заблытаць непрыяцеля і пазбегнуць пераследу.

Вынікі бою паказалі ўзросаша ўменне паўстанцікіх камандзіраў ваяваць. Яны здолелі аб'яднацца і даць адпор праціўніку, нанеслі яму значныя страты, прымусілі яго ад-

Мілавіды, помнік у гонар паўстанцаў 1863 г.

Бітва паўстанцаў з расійскім войскам

ранена 41), іх стомленасць, наступаючая цемра і мяркаванае чатырохвёрстае адступленне па вузкай шашы, акружанай лесам, прымусіў мяне спыніць бой. У палон падчас бою ўзята 2 чалавекі.... Мяцежнікі пры адступленні нашым не патурбавалі нас на адным стрэлам."¹⁰

Пасля нарады камандзіраў паўстанцы ноччу пакінулі лагер. Запланаваны штурм лагера раніцай 23 траўня быў адкладзены на 3 гадзіны

ступіць і шукаць падтрымкі, але пакінулі поле бою і ініцыятыву за ім (непрыяцелем) з-за недахопу сіл. Расійскія камандзіры атрадаў і вайсковыя следчыя адзначалі іншыя асаблівасці тактыкі паўстанцікіх камандзіраў, зменіліася іх складу. Маючы пад сваёй камандай 150 - 200 чалавек перад боем і ў час яго, пры пагрозе паражэння Лянкевіч даваў каманду сваім дробным камандам-атрадам адступаць-расходзіцца ў розных накірунках, а

потым збірацца ў вызначаным месцы. А "Сведенія о предводителях мятежнических шаек" адзначаюць, што шайка змянялася ў сваім складзе па розных прычынах, часам для таго, каб караць непаслушных жыхароў за іх вернасць ураду, а таксама для таго, каб на вялікай тэрэторыі пагрозамі вербаваць людзей у шайку. "Определить количество шайки невозможно, оно постоянно изменялось... Он отделял от себя человека по тридцать мятеж-

ников, а в случае надобности притягивал эти отряды к себе."¹¹

З-пад Мілавіда Аляксандр Лянкевіч разам з вайсковым аддзелам Стравінскага накіраваўся на сустрэчу з Ануфрыем Духінскім, вайводскім ваенным начальнікам. Сустрэча адбылася 15-16 чэрвеня ў Вялікім Вугле, месцы ранейшага базіравання вайсковых паўстанцаў, і амбяркоўваліся планы і месцы дзеянняў паўстанцікі атрадаў. Адсюль 16 чэрвень па распаряджэнні Духінскага Лянкевіч з 56 паўстанцамі накіраваўся ў Гарадзенскую пушчу. Шлях далёкі

Іван Буднік

Аддзел Колышкі ў Сейненскім павеце выстаўляў у сутычы з пе-раважнымі сіламі ворага, але адступіў, панёшы невялікія страты, і далучыўся да Лянкевіча.¹²

К пачатку восені паўстанне і ў Аўгустоўскім ваяводстве пайшло на спад, дробныя аддзелы цярпелі паражэнні і рассейваліся; буйнейшыя, не маючы прытоку новых сілаў, таксама не маглі даваць адпор пераважнай сіле карнікай. У пачатку верасня Вавер (п. Раматоўскага) і А. Лянкевіч з аддзелам у 300 чалавек з дабраахвотнікаў і рэштакі іншых аддзелаў, якія знаходзіліся ў ваколіцах Аўгустова калі вёскі Стральцавіна (Strzelcowizna), былі нечакана атакаваны дзвюма ротамі пяхоты і казакамі пад камандай маёра Эгера. Заспэтыя знянаць, паўстанцы не змаглі арганізаваць адпор і пачалі адступаць, адказаваючы агнём, трывалісі да познай ночі.

Бой працягваўся ад палудня да ночі. У выніку яго паўстанцы былі разбиты і расеяны; толькі невялікі аддзел Гліндзіча і Дзікоўскага змог арганізаваць абарону і адара-вацца ад пераследу. У такіх абставінах Вавер і Лянкевіч сыншлі за мяжу.¹³

* * *

Хаця Лянкевіч і пакінуў Расійскую імперыю, але яна яго не забывала. Калі то-лькі дайшлі да гарадзенскага губернатара фон Галера весткі, што Аляксандр Лянкевіч узна-чаліў "шайку мятежников", ён 25 красавіка 1863 г. запатрабаваў ад губернскага праўлення наклесці сектвестр на маёнтак Панюкі. Маёнтак быў раздзеланы з памерлым братам Антонам, і таму была сектвестравана толькі яго палаўна. Акрамя таго казначэйская палата пазбавіла былога падпалкоўніка ваенай пенсіі. Ваенна-паліцэйскія і следчыя органы імкнуліся адшукаць камандзіраў паўстанцікіх аддзелаў і дамагчыся іх пакарання па першым разрадзе (смартотны прысуд), але многія з тых, хто не загінуў у баі, змаглі эміграваць на Захад. І тады прысуд выносілі за-вочна. Так паступілі і адносна Лянкевіча. Часовы палявы аўдытарыят Віленскай вайсковай акругі, вывучыўшы ўсе матэрыялы аб дзеянісці Аляксандра Лянкевіча, у сваім заклю-чэнні ад 19 лістапада 1866 г. прызнаў яго "виновным в при-нятіи личнога участі в ... вооружённом восстании ... и полагает: Александра Ленкевича, лишив чинов..., орденов... и званий, казнить смертью расстрелянием..., имущество конфисковать в казну".¹⁴

У сувязі з панесенымі стратамі і напаўненнем Гарадзенскага ваяводства (паўночна-частка губерні) воінскімі камандамі Лянкевіч атрымаў загад народнага ўраду ў Вільні перамясціцца ў Аўгустоўскія лісы для аб'яднання з аддзеламі Вавера. 25 ліпеня ён прыйшоў са сваім 200 байцамі ў Сейненскі павет, дзе прыняў камандаванне над аддзеламі Глеба, Любіча, Сэндка, Колышкі, якія зліліся ў адзін аддзел колькасцю каля 800 чалавек. То аддзяляючыся, то зноў аб'ядноўваючыся з аддзеламі Лянкевіча, гэтая аддзелы кружылі па лясістым Аўгустоўскім ваяводстве, уступалі ў сутычкі з ворагам. У пачатку жніўня аддзел Глеба, атакаваны моцнымі сіламі расейцаў у Кальварыйскім павеце, быў разбиты і расеяны.

Некаторыя з удзельнікаў паўстання 1863 г., хто пайшоў у эміграцыю, уключыліся на Захадзе ў грамадска-палітычнае жыццё, іншыя напісалі ўспаміны, якія былі сабраны ў Архіве швейцарскага гарадка Рапельсвіля. А сляды Аляксандра Лянкевіча губляюцца ў Заходній Еўропе. Мы ж на яго радзіме не можам пагадзіцца з тым, каб імі барацьба за незалежнасць краіны, было забыта.

10. НГАБ у Гродне, ф.1, вол.34, сп. 220, л. 63 адв.- 64.

11. НГАБ у Гродне, ф.1, вол. 34, сп. 1151, л. 19

12. St. Zieliński, "Bitwy i potyczki 1863-1864r.", Kraków, 1913, s. 334

13. St. Zieliński, "Bitwy i potyczki 1863-1864r.", Kraków, 1913, s. 270

14. НГАБ у Гродне, ф. 1, вол. 34, сп. 3420, л. 11

Творчы чалавек заўсёды знойдзе сабе справу па душы

Які лёс чакаў дзяцей, што нарадзіліся ў цяжкія прадваенныя гады? Які будучыня чакала тых немаўлят, якіх мачі хавалі ад фашистаў у халодных зямлянках? Як выжывалі яны падчас цяжкіх карных апераций фашистаў, калі зямля гарэла агнём. Нават зімой.

Самая ахвярная карная аперация на Асвейшчыне распачалася ў лютым 1943 года. "Зімовыя чары"- так узнесла фашисты назвалі аперацию, якая вынішчала практычна ўесь Асвейскі раён: кожны другі беларус стаў ахвярай жудаснага зверства над старым і малымі жыхарамі самага прыгожага краю на поўначы Беларусі.

Аляксандру Мядзюта напачатку вайны было трох гадоў. Але дзіцячая памяць, як чорна-белая фотаздымкі, навечна пакінула ў яго свядомасці самыя цяжкія ўспаміны пра той час.

- Пра гэта рассказываецца цяжка, - кажа Аляксандр Іванавіч. - Ужо сёння, з вышыні гадоў, немагчыма нават асэнсаваць, як людзі выжылі ў тым пекле.

У гэтый дні Аляксандр Іванавіч Мядзюта адзначае свой 80-гадовы юбілей, але застаецца шкіаўным да грамадскага жыцця, да творчасці. Жышцё як бы кампенсуе яму за тыя цяжкія ваенныя і пасляваенныя гады, калі жылося адной думкай: як бы ўволіць пад'есці хлеба.

І за свае 80 год жыцця наш імяніннік у многім быў першым, нават ужо ў сталыя гады ён знаходзіў сабе заняткі па душы, здзіўляючы сіброву сваю выбарам .

Ён быў першым у раёне, хто набыў відэакамеру і пачаў спрабаваць здымати на шы краявіды, гарадскія святы, цікавыя людзі, а крыху пазней звярнуўся і да больш сур'ёзных формаў: спрабаваў рабіць невялікія фільмы па тых тэмах, якія яго хвалявалі. Канешне, тэма вайны гучала асобна.

Давялося перажыць кінічную смерць і пасля гэтага ён узяў у руکі пэндзаль.

- У мене не было ніякіх ведаў пра тое, як ТРЭБА МАЛЯВАЦЬ. Маляваў так, як падказвала ўнутранае пачуццё,

**В. Болбат,
ТБМ, Верхнядзвінск.**

* * *

Летам п'ю
цішыню надвячорка, -
Не напіца мne ўволю цяпла.
І любуюся, ёй на пагорку,
Даллю цешацца вокны сяла.
Закуке вязюля на гай,
Не сканчаецца цуд забыцця...
Мae грудзі прастор распірае,
Дзе бясконцая радасць жыцця.
А даюць мне бязмерную сілу
Над палямі жайрук, пах замлі,
Любай вочкі, лістокі асіны,
І той плуг,
што бішчыць ад раглі.
Ці з касой
выйду раніцай роснай,
Зазвініць цішыню і жыты,
Як звінелі зімовыя сосны
Што чакалі вясну, як і ты?

A. Мядзюта.

Лідскія літаратурныя зазімкі

12 снежня ў Лідскім раённым бібліятэцы імя Янкі Купалы праішлі Лідскія літаратурныя зазімкі, прысвечаныя 220-м угодкам з дні нараджэння Адама Міцкевіча.

У імпэзі бралі ўдзел старшыня Лідскай гарадской арганізаціі

расказвае Аляксандр Іванавіч. - І здарылася нечаканае для мяне: адну з маіх карцін ўзялі на выставу аж у Москву! У мяне не было мэты стаць мастаком, ды і запозна ўжо, мне праста хацелася маляваць: прыроду, пейзажы, бо мясціны ў нас вельмі прыгожыя. А мая родная Асвейшчына - пярліна раёна!

Затым ён ўзяў у рукі пяро і пачаў пісаць вершы, пачынтула па пазію. А па дапамогу прыйшоў да Эдуарда Зубрыцкага, які на той час працаваў у раённай газете "Дзвінская праўда" і вёў у ёй творчую старонку "Дзвінскія заранкі".

- Не ўсё пайшло адразу,

быў і адчай, бо Эдуард Зубрыцкі быў моцны крытык, - смясцца Аляксандр Іванавіч. - Ён і дапамагаў, і вучыў. А калі нешта стала атрымоўвацца, я атрымаў вялікую асалоду. Я, калі бяруся за што, спрабую, нават праз няўдачу, давесці справу да канца, - дзеліцца Аляксандр Іванавіч.

Зараз ён выдаў дзве кнігі "Межу светом і теню" і "От сердца к сердцу".

Пытаюся, ці ёсьць вершы на роднай мове? Шчыра признаецца, што на роднай мове напісаў мала, хаця добра разумее, што мова для нацый - гэта фундамент, якія трymае ўесь дом.

Аляксандру Мядзюта-ганаровы грамадзянін гарадскага пасёлка Асвяя.

**B. Болбат,
ТБМ, Верхнядзвінск.**

* * *

Летам п'ю

цішыню надвячорка, -
Не напіца мne ўволю цяпла.
І любуюся, ёй на пагорку,
Даллю цешацца вокны сяла.
Закуке вязюля на гай,
Не сканчаецца цуд забыцця...
Мae грудзі прастор распірае,
Дзе бясконцая радасць жыцця.
А даюць мне бязмерную сілу
Над палямі жайрук, пах замлі,
Любай вочкі, лістокі асіны,
І той плуг,
што бішчыць ад раглі.
Ці з касой
выйду раніцай роснай,
Зазвініць цішыню і жыты,
Як звінелі зімовыя сосны
Што чакалі вясну, як і ты?

A. Мядзюта.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасіс Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сіцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://nslowa.by/> <http://naszaslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbn-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Пярловіча.

Станіславу Судніку было даручана адказаць на пытанне, чаму Адам Міцкевіч, які так моцна любіў Беларусь, пісаў па-польsku.

І, магчыма, нехта з пры-

сутных зразумеў, чым такім былі пратэстная самапаланізацыя, і дойдзе да пратэстной самабеларусізацыі. Прынамсі аўдыторыя актыўна рэагавала на выступы, асабліва на песні.

Яраслаў Грынкевіч.

На лідскіх курсах "Мова нанова" глядзелі батлейку

12 снежня ў Лідзе на курсах "Мова нанова" адбылася прэзентацыя прыватнай батлейкі. Ініцыятарам яе ства-

рэння стаў мясцовы бізнесмен Віталь Карабач - гаспадар аграпасядзібы "Гасцініца", які адразу атрымаў творчы псеўданім

"Карабач-Барабач". Па яго словам, ідэя стварэння беларускай батлейкі ўзнікла амаль тры гады таму. І вакол гэтай ідэі адразу ж з'явіўся гурток аднадумцаў - цесляры, якія стваралі сцэну міні-тэатра, мастакі, якія выраблялі лялькі і адзенне для персанажаў паста-новак, самадзейныя акцёры, якія ўдзельнічаюць у прадстаўленнях. Усіх іх аўб'яднала любоў да Беларусі, яе гісторыі і масцяцтва.

- Вясна была. Я прачнунуўся і ўключыў тэлевізор. Пабачыў лялечны гарадзенскі тэатр. Паглядзеў. Мяне захапіла гэта ідэя. Я тыдзень праходзіў з гэтай ідэяй. Паехаў да мастака. Ён мне сказаў, так, лялечны тэатр, гэта файна, але трэба рабіць батлейку, бо гэта менавіта нашая гісторыя, гэта будзе больш цікава. З'явілася

**Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 17.12.2018 г. у 17.00. Замова № 3292.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,37 руб., 3 мес.- 7,11 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

**Андрусь Паняманаў,
Беларуское Радыё Рацыя.
Фота С. Судніка.**

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by